

Na podlagi 21. člena Zakona o Vladi Republike Slovenije (Uradni list RS, št. 24/05 - uradno prečiščeno besedilo) je Vlada Republike Slovenije sprejela

NACIONALNE USMERITVE

za izboljšanje dostopnosti grajenega okolja, informacij in komunikacij za invalide

Človekove pravice in dolžnosti so na začetku 21. Stoletja ena bistvenih prvin pravne države, saj zagotavljajo varstvo temeljnih vrednot, ki jih priznava moderno pravo. Upoštevanje načela, na katerih temeljijo človekove pravice, naj bi bilo torej splošno sprejeto, da mora država zagotavljati invalidom pravno varstvo človekovih pravic in temeljnih svoboščin. Z vidika človekovih pravic invalidov je treba nameniti pozornost predvsem načelu pravice do enakih možnosti in načelu prepovedi diskriminacije zaradi invalidnosti.

Dostopnost grajenega okolja in informacij oziroma komunikacij omogoča najprej integracijo invalidov - in tudi drugih funkcionalno oviranih ljudi, kot so na primer starejši, bolniki, pritlikavci, nosečnice ipd. - v družinsko, delovno in širše družbeno okolje (na področju izobraževanja, usposabljanja in zaposlovanja). Dostopnost pa ni pomembna le z vidika socialnega vključevanja, temveč je tudi predpogoj za uveljavljanje političnih in državljanskih pravic. Brez funkcionalno grajenega dostopnega okolja in dostopa do informacij je težko ali morda celo nemogoče uresničevati politične pravice, npr. volilno pravico in pravico do sodelovanja pri upravljanju javnih zadev (Ustava Republike Slovenije - v nadaljnjem besedilu: Ustava, 43. in 44. člen).

Standardna pravila Združenih narodov za izenačevanje možnosti invalidov kot najpomembnejši mednarodni dokument s področja invalidskega varstva upoštevajo to dejstvo in že v predgovoru v 24. odstavku poudarjajo, da je izenačevanje možnosti invalidov in neinvalidov proces, v katerem postajajo različni sistemi družbe in okolja, kot so storitve, dejavnosti, informacije in dokumentacija, dostopni vsem. V 5. pravilu pa je izpostavljeno, da morajo države spoznati pomembnost dostopnosti v procesu izenačevanja možnosti na vseh ravneh družbe in za invalide pripraviti akcijske programe, ki bodo omogočili dostopnost grajenega okolja ter sprejeti ukrepe za zagotovitev dostopa do informacij in komuniciranja. V nadaljevanju je nato naštetih enajst priporočil za ukrepe na področju dostopa do grajenega okolja in informacij ter komunikacij, ki vključujejo pripravo akcijskih programov, sprejetje ustreznih predpisov, sodelovanje z invalidskimi organizacijami in zagotavljanje informacij tudi z uporabo znakovnega jezika za gluhe oziroma Braillove pisave za slepe.

Tudi v Evropski uniji se pravica do dostopnosti grajenega okolja in informacij ter komunikacij obravnava z dveh vidikov. Prvi protidiskriminacijski vidik se nanaša na pravico invalidov do socialne vključenosti in zagotavljanja enakih možnosti, drugi vidik pa zadeva standardizacijo na področju prostorske zakonodaje. Tako Amsterdamska pogodba v 13. členu prepoveduje diskriminacijo zaradi invalidnosti, Evropska Listina temeljnih pravic, sprejeta v Nici leta 2000, pa v 26. členu priznava invalidom pravico do neodvisnosti, družbene in zaposlitvene integracije ter sodelovanja v družbenem življenju. Dostopnost se v Evropski uniji povezuje tudi z načelom »Oblikovanje za vse«, ki poudarja dostopnost do storitev, dobrin in grajenega okolja.

Evropska unija je leto 2003 posvetila invalidom. Ob koncu leta invalidov je Evropska komisija predstavila evropski akcijski načrt Enake možnosti za invalide, ki zajema obdobje od 2004 do 2010. Cilj akcijskega načrta je vključevati invalidnost v vse politike skupnosti in razvijati dejavnosti na ključnih področjih, ki si prizadevajo za integracijo invalidov. Priporočila Evropske komisije glede grajenega okolja se nanašajo predvsem na spodbujanje načela oblikovanja za vse, razvoj evropskih standardov, spodbujanje

ozaveščenosti o grajenem okolju v šolah in izobraževanje strokovnih kadrov, spodbujanje izmenjave informacij in razširjanje dobre prakse, spodbujanje ukrepov dostopnosti prek javnih razpisov in evropskih strukturnih skladov na evropski in nacionalni ravni, oblikovanje novih razpisov za raziskave, financiranje mrež raziskovalcev za analizo dostopnosti v širšem smislu (vključno finančne ovire za sodelovanje invalidov) in razvoj projektov za merjenje dostopnosti za grajeno okolje.

Pravica do dostopno grajenega okolja in informacij ter komunikacij v Republiki Sloveniji temelji na Ustavi, ki vsaj na petih mestih določa, da ima vsakdo pravico, da se prosto giblje in si izbira prebivališče (32. člen), da ima pravico do zbiranja ter svobodnega združevanja z drugimi (42. člen), da ima vsakdo pravico do zdravega življenjskega okolja (72. člen) in da država ustvarja možnosti, da si državljani lahko pridobijo primerno stanovanje (78. člen), pri čemer 14. člen posebej določa, da so vsakomur zagotovljene enake človekove pravice in temeljne svoboščine ne glede na invalidnost ali katerokoli drugo osebno okoliščino. Zasnova razvojne strategije invalidskega varstva v Sloveniji, ki jo je sprejela Skupščina Republike Slovenije leta 1991, ravno tako izpostavlja pomembnost dostopnosti grajenega okolja in informacij ter komunikacij za neodvisno življenje invalidov. Razvojna strategija med drugim posebej opozarja na urejanje bivalnih razmer, urejanje prilagojenih prevozov ter potrebnost prilagojenega načina komuniciranja za slepe in gluhe osebe. Cilji, opredeljeni v strategiji, pa imajo pravno podlago tudi v številnih zakonih, ki jih je Republika Slovenija že sprejela (kot na primer s področja urejanja prostora, gradnje objektov, dostopnosti stanovanj, dostopnosti delovnega okolja in opreme, letalskega in cestnega prometa, elektronskih komunikacij, ipd). V letu 2003, ki je bilo evropsko leto invalidov, so potekale številne akcije za seznanjanje javnosti o težavah, s katerimi se lahko srečujejo invalidi. Projekti Stopnička, Prijazna univerza, Ajdovščina, mesto po meri invalidov, ki je preraslo v akcijo »Občine po meri invalidov«, so bile le delček v spreminjanju stališč, povezanih s spoznavanjem, razumevanjem in sprejemanjem invalidov kot enakopravnih državljanov.

NACIONALNE USMERITVE ZA IZBOLJŠANJE DOSTOPNOSTI GRAJENEGA OKOLJA, INFORMACIJ IN KOMUNIKACIJ ZA INVALIDE

Cilj I:

- odpravljanje grajenih in komunikacijskih ovir v obstoječih objektih v javni rabi in na javnih površinah,
- vse večstanovanjske stavbe morajo biti zgrajene tako, da jih je možno z minimalnimi gradbenimi posegi v objekt prilagoditi gibalno ali senzorno oviranim ljudem,
- zagotoviti dostopnost izobraževanja,
- zagotoviti dostopnost delovnih mest.

Ukrepi:

- dosledno upoštevanje Zakona o urejanju prostora, Zakona o graditvi objektov in Pravilnika o zahtevah za zagotavljanje neoviranega dostopa, vstopa in uporabe objektov v javni rabi ter večstanovanjskih stavbah in Slovenskega standarda za gradnjo objektov;
- v procesu odpravljanja grajenih in komunikacijskih ovir pri obstoječih javnih površinah pripraviti terminski načrt urejanja dostopnosti in uporabnosti objektov, zlasti:
  - v zdravstvu,
  - v šolstvu in izobraževanju,
  - v socialnem varstvu,
  - v javni upravi,
  - na kulturnih objektih,
  - v drugih dejavnosti (trgovina, turizem ...).

Za izbrane objekte iz navedenih področij je treba izdelati projektne naloge, projektne rešitve in izvesti sanacije objektov na podlagi tehničnih ukrepov in metod, v skladu z zakonom o graditvi objektov;

- okrepiti delovanje inšpekcije pri nadzoru gradbenih, zdravstvenih in drugih nadziranih ustanov;
- sprotno dopolnjevati zakonodajo z novimi zahtevami do okolja - v zakonodajo vključiti dosežke komunikacijske tehnologije;
- dostop, vstop in uporabo nedostopnih objektov je potrebno prilagoditi potrebam senzorno in gibalno oviranih posameznikov, posebno če so v objektih sedeži javnih zavodov in ustanov;
- urediti reliefne talne označbe pred prehodi za pešce za slepe (v ta namen sprejeti enotne standarde za Slovenijo);
- v redni program izobraževanja vključiti teme o dostopnosti:
  - na fakultete za arhitekturo in gradbeništvo,
  - na Akademijo za likovno umetnost, smer oblikovanje,
  - na Biotehnično fakulteto, smer krajinska arhitektura,
  - v izobraževanja zdravstvenih in socialnih delavcev,
  - na fakultete, katerih programi vključujejo izobraževanje za poklice s področja elektronskih komunikacij in informacijsko komunikacijskih tehnologij (IKT);
  - prilagoditi opremo in okolje za potrebe izobraževanja;
  - omogočiti vstop v javne objekte psu vodiču slepega;
  - delovna mesta invalidov ustrezno tehnološko opremiti (na primer prilagojen osebni računalnik za težko gibalno ovirane ali za senzorno ovirane ...).

Izvajalci ukrepov:

- javni sektor
- zasebni sektor
- nevladni sektor

Financiranje:

- proračun Republike Slovenije
- proračuni lokalnih skupnosti
- delodajalci
- sredstva iz domačih in evropskih razpisov

Rok:

- do 31. 12. 2015

Cilj II:

- senzorno oviranim invalidom je treba zagotavljati informacije v prilagojenih oblikah,

Ukrepi za slepe in slabovidne:

- omogočiti branje s povečevalnim steklom oziroma elektronsko lupo, tiskanje pomembnejših informacij z večjimi črkami (npr. navodila za uporabo zdravil);
- omogočiti uporabo prilagojene tehnologije pri storitvah javnih služb;
- z Braillovo pisavo označiti farmacevtske izdelke, posebno zdravila (izpisano vsaj ime zdravila na ovojnini);
- v javnih ustanovah mora biti dostopna elektronska lupa ali povečevalno steklo za slabovidne, za slepe uporabnike pa prilagojena računalniška oprema, kjer je to nujno potrebno (npr. v knjižnicah);
- sprejetje uredbe Vlade Republike Slovenije, ki bo določala tiskanje pomembnejših informacij z večjimi črkami (npr. navodila za uporabo zdravil);
- za slepe in slabovidne zagotoviti branje podnapisov in opisno spremljanje dokumentarnih, znanstvenih, potopisnih oddaj in filmov - dokler ne bo digitalna televizija omogočila sprejemanja teh informacij na ločenih kanalih za senzorno ovirane invalide;

- omogočiti večjo in širšo dostopnost zvočnih knjig;
- omogočiti večjo in širšo dostopnost knjig z večjimi črkami oziroma poudarjenim tiskom.

Ukrepi za gluhe in naglušne:

- z uporabo tehnologij, ki jih omogoča digitalna televizija, je treba zagotoviti uvedbo nacionalnega programa na ločenih kanalih s prilagoditvami za slepe in slabovidne ter gluhe in naglušne uporabnike (opisno opremljanje filmov za slepe in znakovni jezik za gluhe, podnaslavljanje za gluhe in naglušne osebe);
- gluhim, ki uporabljajo za sporazumevanje slovenski znakovni jezik, omogočiti njim prilagojeno komuniciranje v javnih ustanovah;
- omogočiti naglušnim osebam komuniciranje, spremljanje informacij in predavanj v javnih ustanovah prek induktivne zanke (prenosne ali stalne);
- v paket za novorojenčke dodati elektronski indikator otroškega joka za gluhe matere;
- prilagoditi informacije v prometu za gluhe in naglušne osebe (prodaja vozovnic in dajanje informacij med potovanjem), ki morajo biti dostopne vidno in po indukcijski zanki;
- pri informativnih oddajah zagotoviti dovolj velik okvir, v katerem je prikazan tolmač, ki tolmači informacije, in sinhrono podnaslavljanje;
- omogočiti spremljanje informacij po teletekstu, v polni in ne v skrajšani obliki;
- varnostno opremo opremiti z vibracijskimi alarmi ali utripajočo lučjo, da lahko gluhi in naglušni zaznajo sporočila (npr. utripajoče luči, ki kažejo smer izhoda iz objekta ob alarmu);
- zagotoviti tehnične možnosti za povratne informacije v prometu in telekomunikacijah za senzorno ovirane invalide.

Izvajalci ukrepov:

- javni sektor
- zasebni sektor
- nevladni sektor
- Vlada Republike Slovenije

Financiranje:

- proračun Republike Slovenije
- proračuni lokalne skupnosti
- delodajalci
- sredstva iz domačih in evropskih razpisov

Rok:

- do 31. 12. 2015

Cilj III:

- osebam z motnjami v duševnem razvoju ustrezno pomagati pri razumevanju informacij in jih kar najbolj vključevati v družbena dogajanja,

Ukrep:

- gradiva v zvezi z odločanjem na državni ali lokalni ravni prilagoditi oziroma prirediti v lahko berljivi tehniki (na primer volitve oziroma gradiva, ki so pomembna za življenje oseb z motnjami v duševnem razvoju).

Izvajalci ukrepa:

- javni sektor
- zasebni sektor
- nevladne organizacije

Financiranje:

- proračun Republike Slovenije

- proračuni lokalnih skupnosti
- invalidske organizacije in
- sredstva iz domačih in evropskih razpisov.

Rok:

- 31. 12. 2010

Cilj IV

- dostopnost javnega prometa, linijskega in mestnega,
- prilagoditev taksijev za prevoz gibalno oviranih,
- zagotovitev prevoza v javnem potniškem prometu za psa vodnika slepega invalida,

Ukrepi:

- prilagoditi avtobuse mestnega prometa in linijske avtobuse ter vlake za gibalno in senzorno ovirane invalide (dostop in vstop v avtobus, sprejemanje informacij po zaslonu in govorne informacije);
- preureditev enega taksija na 50.000 prebivalcev za prevoz gibalno oviranih;
- na letaliških, avtobusnih in železniških postajah zagotoviti servis za nemoten vstop in izstop gibalno in senzorno oviranim invalidom (oseba za pomoč pri orientaciji slepih in slabovidnih, gluhih in naglušnih, klančina ali dvigalo za invalide na vozičkih ...).

Izvajalci ukrepov:

- javni in zasebni prevozniki

Financiranje:

- proračun Republike Slovenije
- proračuni lokalnih skupnosti
- zasebniki
- sredstva iz domačih in evropskih razpisov.

Rok:

- 31. 12. 2007 za cilja iz 2. in 3. točke
- 31. 12. 2025 za cilj iz 1. točke

Cilj V

- informacije in storitve državne uprave na svetovnem spletu morajo biti enako dostopne vsem državljanom,
- boljša komunikacija invalidov in drugih funkcionalno oviranih ljudi na področju e dostopnosti,
- večja seznanjenost z možnostmi, ki jih lahko daje informacijsko komunikacijska tehnologija invalidom in drugim funkcionalno oviranim ljudem,
- večja dostopnost informacijsko komunikacijskih tehnologij in podpornih tehnologij za invalide in druge funkcionalno ovirane ljudi,

Ukrepi:

- dosledno upoštevanje Strategije delovanja in razvoja državne uprave Republike Slovenije na svetovnem spletu;
- dosledno upoštevanje smernic in standardov, ki jih predpisuje ter uvaja pobuda za splošno dostopnost do spletnih vsebin - WAI (*Web Accessibility Initiative*) pri postavljanju in prenovi spletnih mest državne uprave;
- priprava priročnika za oblikovalce javnih naročil s priporočili za večjo e-dostopnost;
- izvajanje demonstracijskih projektov za boljšo seznanitev z možnostmi, ki jih informacijsko komunikacijske tehnologije lahko dajejo invalidom in funkcionalno oviranim ljudem;

- uporaba informacijsko komunikacijske tehnologije za večjo povezanost in izboljšano komunikacijo invalidov in funkcionalno oviranih ljudi na področju e dostopnosti;

Izvajalci ukrepov:

- javni sektor

Financiranje:

- proračun Republike Slovenije
- proračuni lokalnih skupnosti
- zasebniki
- sredstva iz domačih in evropskih razpisov.

Rok:

- 31. 12. 2007

Cilj VI

- oblikovanje področnih komisij na lokalni ravni,
- oblikovanje usklajevalnega delovnega telesa pri Ministrstvu za delo, družino in socialne zadeve,

Ukrepi:

- področne komisije, katerih člani so tudi predstavniki invalidskih organizacij, na ravni lokalnih skupnosti redno letno analizirajo dostopnost lokalnega okolja za invalide, predlagajo spremembe za izboljšanje dostopnosti in spremljajo uresničitev izboljšav ter sodelujejo z usklajevalnim delovnim telesom pri Ministrstvu za delo, družino in socialne zadeve;
- krovno delovno telo, ki usklajuje delo področnih komisij in celostno spremlja uresničevanje ciljev nacionalnih usmeritev, Vladi Republike Slovenije letno poroča in predlaga prednostne naloge pri uresničevanju ciljev.

Izvajalci:

- lokalna samouprava
- invalidske organizacije
- Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve

Financiranje:

- proračuni lokalnih skupnosti
- sredstva iz domačih in tujih razpisov.

Rok:

- 31. 12. 2006

Cilj VII

- promocija Nacionalnih usmeritev za izboljšanje dostopnosti grajenega okolja, informacij in komunikacij za invalide
- sprejetje letnega programa dejavnosti za uresničevanje Nacionalnih usmeritev za izboljšanje dostopnosti grajenega okolja, informacij in komunikacij za invalide.

Ukrepi:

- ozaveščanje javnosti glede upoštevanja zakonskih zahtev pri graditvi objektov v obliki seminarjev, namenjenih predstavnikom upravnih enot (oddelka za okolje in prostor), projektnim organizacijam, investitorjem v javnem sektorju, inšpekcijskim in komunalnim službam, invalidskim in humanitarnim organizacijam, medijem in drugim;
- povezovanje, izmenjava informacij in širjenje dobre prakse v okviru Evropske unije;
- spodbujanje raziskovalnega dela na področju dostopnosti;

- izdaja biltena Nacionalnih usmeritev za izboljšanje dostopnosti grajenega okolja, informacij in komunikacij za invalide kot promocijskega gradiva s posebnim poglavjem o etičnem ravnanju v odnosu do invalidov.

Izvajalci:

- Ministrstvo za okolje in prostor, Ministrstvo za zdravje, Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, Ministrstvo za javno upravo, Ministrstvo za kulturo, Ministrstvo za gospodarstvo, Ministrstvo za notranje zadeve, Ministrstvo za promet, Ministrstvo za šolstvo in šport, Ministrstvo za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo, Služba Vlade Republike Slovenije za lokalno samoupravo in regionalno politiko, Urad Vlade Republike Slovenije za informiranje,
- Vlada Republike Slovenije,
- invalidske organizacije.

Financiranje:

- proračun Republike Slovenije,
- proračuni lokalnih skupnosti,
- sredstva iz domačih in tujih razpisov.

Rok:

- 31. 12. 2006

Št. 14000-5/2005/7
Ljubljana, dne 7. decembra 2005
EVA 2005-2611-0130

Vlada Republike Slovenije
Janez Janša l.r.
Predsednik